

Filosofisch reflecteren in CSL: de weg naar inspirerend burgerschap

*Hanna Vandenbussche
(projectmedewerker Katholiek
Onderwijs Vlaanderen)*

“Op school leren de leerlingen de wereld
niet alleen *kennen*, maar er ook van
houden en er verantwoordelijkheid voor
op te nemen”

(naar Hannah Arendt, *Tussen verleden en toekomst*)

Hoe kan Community Service Learning onze leerlingen helpen vormen tot inspirerende burgers?

Wat kan filosofisch reflecteren voor CSL concreet betekenen?

Structuur

- **Inleiding: project CSL binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen**
- CSL en inspirerend burgerschap
- Filosofisch reflecteren in de verschillende fasen van CSL

Deelproject CSL binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen

- “Gastvrij voor iedereen nodigt een katholieke dialoogschool jongeren en volwassenen uit, in dialoog met elkaar, op zoek te gaan naar hun identiteit, naar wat hen verbindt en wat hen onderscheidt, om zo te werken aan een open, zinvolle, verdraagzame en duurzame samenleving” (Boeve, p.55)

Deelproject CSL binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen

- Bouwt voort op sociale projecten van katholieke secundaire scholen
- Wil leerlingen vormen en inspireren tot maatschappelijk betrokken burgers
- 4 proeftuinscholen
- Ondersteuning: praktisch en inhoudelijk

CSL en de katholieke dialoogschool

- Katholieke dialoogschool

- Uniciteit in verbondenheid
- Kwetsbaarheid en belofte
- Duurzaamheid
- Rechtvaardigheid
- Generositeit
- Gastvrijheid
- Verbeelding

CSL en de katholieke dialoogschool

- leerlingen doorheen CSL doen groeien in hun *identiteit* en dit vanuit de *dialoog* met de ander (WEDERKERIGHEID)
- Leerlingen vormen tot verantwoordelijke burgers die kunnen bijdragen aan een betere wereld

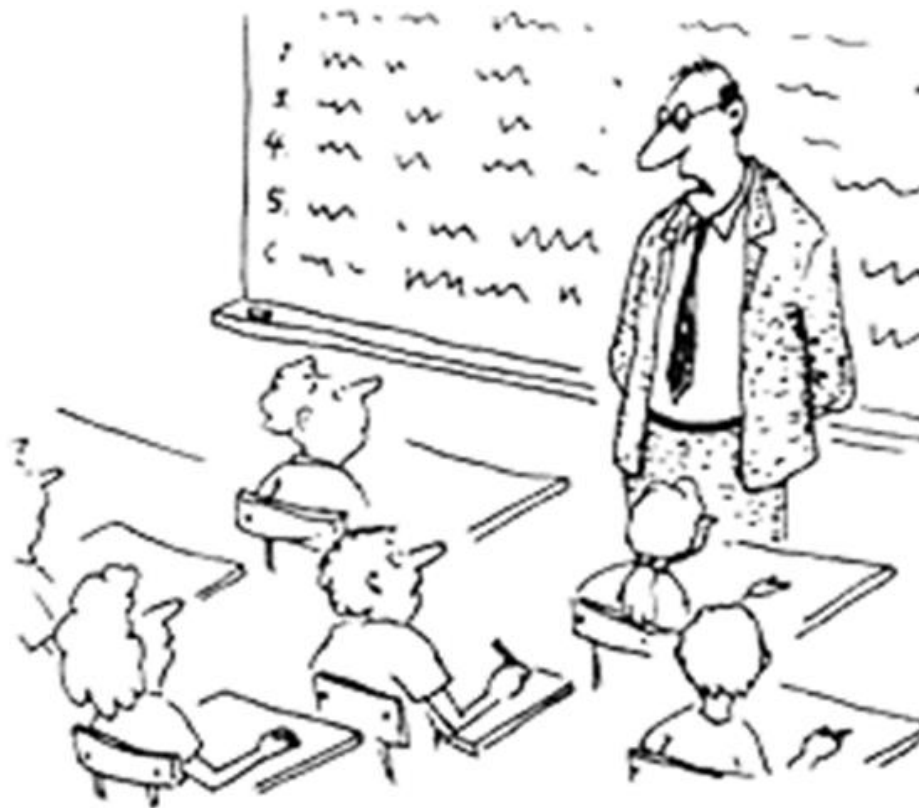

Structuur

- Inleiding: project CSL binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen
- **CSL en de weg naar inspirerend burgerschap**
- Filosofisch reflecteren in de verschillende fasen van CSL

CSL en inspirerend burgerschap

"I expect you all to be independent, innovative, critical thinkers who will do exactly as I say!"

CSL en inspirerend burgerschap

- Burgerschapseducatie als belangrijk aspect in de *persoonsvorming* van de leerling
- CSL is *burgerschap in de praktijk*: niet alleen *kennis* van maatschappelijke thema's en problemen, maar ook specifieke *vaardigheden en de juiste attitudes*

CSL en burgerschap

- Drie verschillende 'lagen' van burgerschapsvorming:

Conformerend burgerschap

Geëngageerd burgerschap

Inspirerend burgerschap

Inspirerende burgers: wie?

Geïnspireerde en inspirerende mensen die, kwetsbaar en onderbrekend, hun **verantwoordelijkheid** waarmaken voor een betere wereld. Vanuit een diepe **verbondenheid** met de ander **onderzoeken** ze deze wereld, treden ze in **dialog** en **reflecteren** ze op hun ervaringen vanuit hun eigen **identiteit**

Structuur

- Inleiding: project CSL binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen
- CSL en inspirerend burgerschap
- **Filosofisch reflecteren doorheen de verschillende fasen van CSL**

Filosofisch reflecteren in CSL

- Reflectie versus evaluatie (cf. sociale stage)
- filosofische reflectie versus pedagogische reflectie
- Verwondering en nieuwsgierigheid als grondhouding

=In vraag stellen van de wereld, van de (kwetsbare) ander, maar ook van jezelf

Ook de leerkracht filosofeert...

Waarom is CSL voor mijn leerlingen betekenisvol?

Hoe moet ik omgaan met provocerende uitspraken en conflictsituaties?

Vervul ik zelf een voorbeeldfunctie voor mijn leerlingen?

Een portfolio: wat?

- Persoonlijk document waar de leerling zijn reflecties samenbrengt (met ruimte voor originaliteit en creativiteit)
- ‘proces’-gericht: geen *eind*werk, maar een continue vorm van reflecteren

Portfolio: doelstellingen

Leerling reflecteert tijdens de verschillende fasen van het CSL-traject en creëert zijn eigen verhaal over de ervaring van dienstbaarheid

Leerkrachtenteam vult zelf portfolio in met eigen accenten (co-creatie) en bewaakt op geregelde tijdstippen het leerproces

Leerling reflecteert over zichzelf, over de ander, over de activiteit in zijn geheel en over de maatschappij

Portfolio: inhoudelijk

- **Leerdoelen** (duidelijkheid voor leerling en ouders)
- **Opbouw volgens verschillende fasen:**
 - 1) onderzoek, voorbereiding en planning
 - 2) concrete ervaring van dienstbaarheid
 - 3) Reflectie
 - 4) Demonstratie en viermoment
- **Aspecten van burgerschapsvorming:**
identiteit, verbondenheid, dialoog,
onderzoek en verantwoordelijkheid
- **Filosofisch reflecteren**

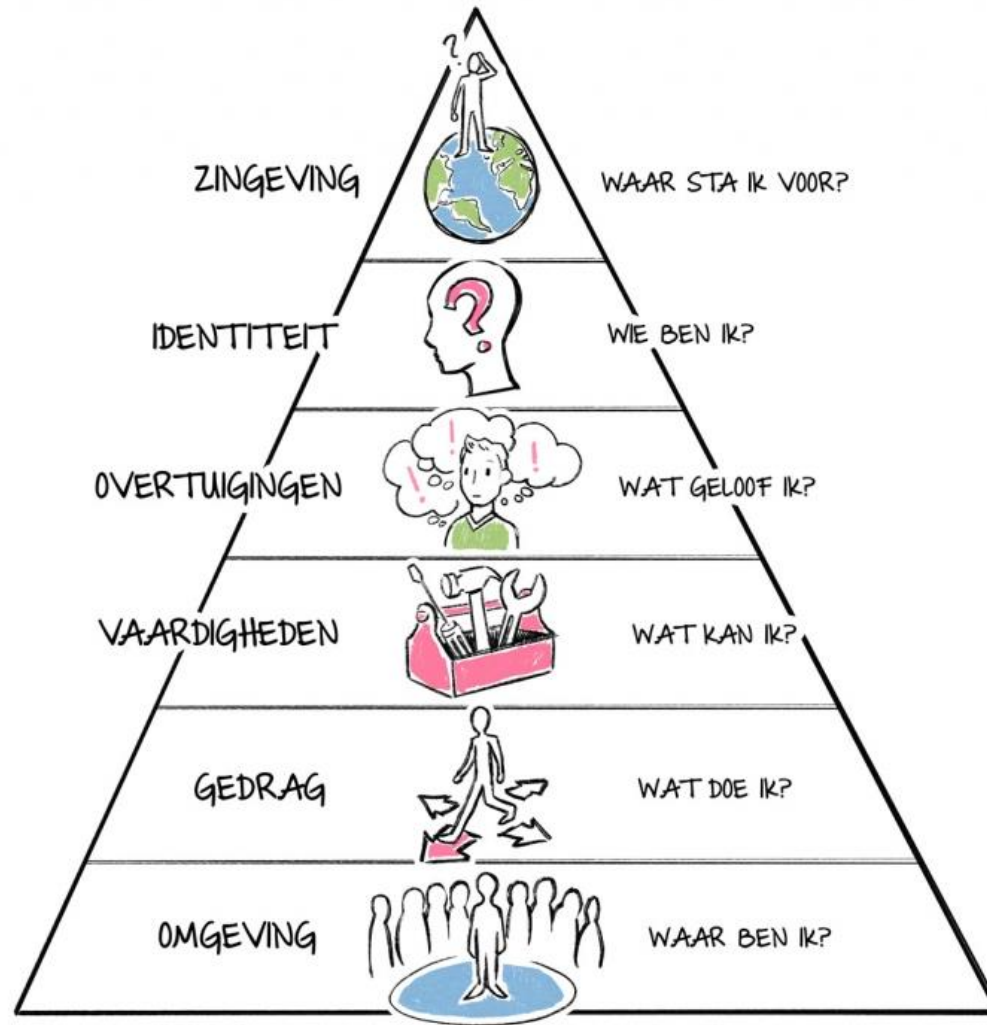
FASE I: de onderzoeksfase

*“Wie je bent spreekt luider
dan wat je zegt” (Ischa)*

- Leerlingen worden door CSL uitgedaagd om hun eigen verhaal te vertellen en te delen
- Pijlers burgerschapsvorming: identiteit, dialoog en verbondenheid

FASE I: de onderzoeksfase

zelfreflectie (driehoek van Bateson)

FASE I: de onderzoeksfase

zelfreflectie en dialoog (kringgesprek)

- Kringgesprek met verschillende inleefcasussen (op steekkaarten) (voorbeelden):

Een van de mensen die je hielp bij de voedselbank vertelt hoe eenzaam hij zich voelt en hoe gelukkig hij is om eens met iemand te kunnen praten. Hij stuurt je een vriendschapsverzoek via facebook. Ga je hierop in?

Een oudere van het WZC lijdt aan zware dimensie en denkt dat je zijn/haar dochter bent en straalt van geluk om je 'terug te zien'. Hoe ga je hiermee om? Speel je deze rol of vertel je de waarheid?

FASE I: de onderzoeksfase *zelfreflectie en dialoog*

- *Een oudere vertelt je dat hij af en toe in de tuin stiekem een sigaretje rookt. Het is voor hem of haar zijn enige geluuksmoment op de dag. Moet je dit vertellen aan de animatoren van het woonzorgcentrum?*
- *Een oudere weigert om deel te nemen aan het kerstfeestje die jullie school in samenwerking met het WZC organiseren. Mag je hem/haar verplichten of overtuigen om toch deel te nemen*
- **Leerkracht neemt casussen als uitgangspunt voor diepere filosofische vragen...**

Mogelijke filosofische vragen

- Waarheid

Mag je ouderen *misleiden* om zich gelukkig te doen voelen?

Vrijheid en verantwoordelijkheid

Mag je beslissingen nemen in de plaats van iemand anders die je hiertoe niet bekwaam acht?

Mogelijke filosofische vragen

- Geluk
- Wanneer kan je spreken van een gelukkig leven?
- Kan je nog gelukkig zijn als je weet dat je binnenkort zal sterven?
- Eenzaamheid en vriendschap
- Is er een verschil tussen eenzaam zijn en alleen zijn?
- Moet of kan je eenzaamheid oplossen?
- Kan je vriendschap afdwingen?

Zelfreflectie bij de leerkracht (enkele inleefcasussen)

- Je wil een CSL traject rond armoede opzetten. Eén van je leerlingen vertelt je na de les dat hij zelf in een heel kwetsbare thuissituatie zit met veel financiële problemen. Hoe ga je hiermee om?
- Je stelt aan je leerlingen een CSL traject voor rond ouderenzorg. Eén van de leerlingen reageert op een heel provocerende manier en weigert mee te werken. Hij/Zij heeft een hekel aan woonzorgcentra en wil zich enkel concentreren op vakken waar punten te verdienen zijn.
- Je bent werkzaam in een school waar er erg veel mooie sociale projecten op touw gezet worden. De directie en de andere leerkrachten staan echter nogal weigerachtig tegenover een project rond Community Service Learning, vanwege de angst om er nog veel werk bij te nemen. Wil je hen graag overtuigen om mee dit project vorm te geven en op welke manier?
- Een groepje leerlingen komt terug van een sociale vrijwilligersactiviteit, maar voor hen werd het een mindere ervaring: ze voelden zich overbodig en het contact met de mensen van de sociale organisatie verliep erg moeizaam. Wat doe je om dit op te lossen?

FASE 1: de onderzoeksfase

Verbanden leggen

- Groepjes van 5 leerlingen
- 5 grote gekleurde kaarten met begrippen die met CSL te maken hebben, bv. identiteit, verbondenheid, dialoog, verantwoordelijkheid en burgerschap
- Leerkracht bezorgt leerlingen aantal foto's die zij bij die pijlers mogen leggen. Foto's die te maken hebben met de verschillende thema's rond CSL: armoede, ouderenzorg, ziekenzorg, bijzondere jeugdwerking
- Leerlingen bespreken in groepjes waarom ze die foto bij dat begrip leggen

FASE II: de concrete ervaring van dienstbaarheid (community service)

“Enkel door zelf deel te nemen aan concrete ethische projecten krijgen kinderen en jongeren de kans om van binnenuit een fijngevoelige smaak te ontwikkelen voor liefdevol leven en handelen. Waarden moet je ‘mee-maken’, beleven”

(Burggraeve 2015)

FASE II: de concrete ervaring van dienstbaarheid (community service)

Fase II: de concrete ervaring van dienstbaarheid (community service)

Activiteit

Wat vond ik sterk aan de activiteit? Wat vond ik eerder zwak?

Wat zou ik doen om mijn inzet bij deze activiteit nog te verbeteren?

Welke valkuilen zie ik in deze activiteit?

Zelf

Is mijn mening over ouderenzorg/armoede veranderd?

Wat heeft mij het sterkst geraakt in de activiteit?

Over welke kwaliteit van mezelf was ik het meest tevreden tijdens de activiteit en waarom?

Aan welke minpunten van mezelf wil ik werken

Ander

Wat is je bijgebleven uit de ontmoeting met de persoon die je hielp?

Wat waardeerde je het meest aan die persoon?

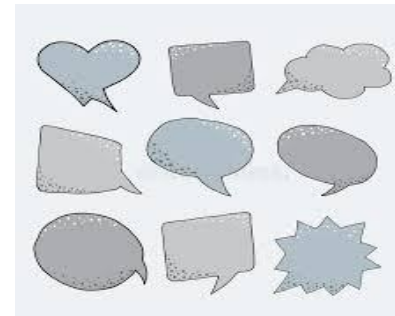
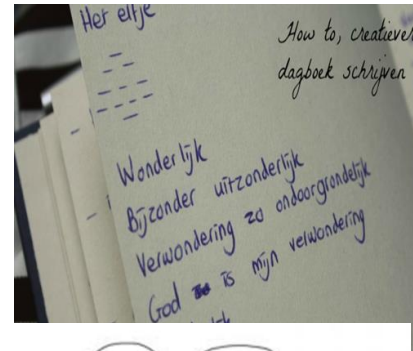
Als je achteraf nog één vraag zou willen stellen aan de persoon die je hielp, welke vraag zou dit dan zijn?

Welk verhaal neem ik mee voor mijn medeleerlingen?

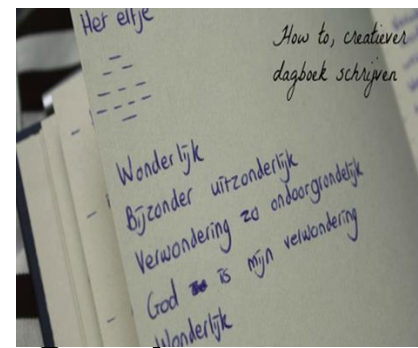
Fase III: reflectiefase

- Individueel
- Collectief

Fase III: reflectiefase

- Leerlingen schrijven, op een 2 à 3tal pagina's een eigen verhaal (in de vorm van een dagboekfragment)
- Geen objectieve beschrijving van wat ze die dag gedaan hebben, maar *wie* ze waren en *wat* ze konden betekenen voor de ander
- Leerlingen kiezen een passend citaat om dit fragment af te ronden
- Leerlingen dienen dit fragment in bij de leerkracht

Fase III: reflectiefase

- Filosofisch klasgesprek (cf. Lipman: de klas als ‘community of philosophical inquiry’)
- Groepjes van 5 tot 7
- Per groepje: 1 leerling die zijn verhaal deelt, de rest stelt gerichte vragen
- Samen nadenken over de zin en de betekenis van “community service”
- Eventueel terugkeren naar filosofische vragen uit de voorbereidingsfase

Fase III: reflectiefase

Filosoferen rond CSL en burgerschap

- Enkele A 3-BLADEN
- In het midden: Waarom Service Learning voor ons betekenisvol is
- Leerlingen schrijven op de verschillende wolkjes in enkele zinnen neer waarom zij CSL belangrijk vonden, kunnen dit aanvullen met eigen citaten
- Posters worden uitgehangen in de klas

FASE 3: reflectiefase

"Je kan onze samenleving zien als twee grote zandbergen. Dankzij deze ervaring heb ik één korreltje uit die andere zandberg leren kennen, waardoor ik die hele berg wat beter begrijp. Dingen horen of zien op het nieuws, is altijd verschillend dan de echte ervaring. Door die ervaring gehad te hebben, begrijp ik migranten en vluchtelingen iets beter en zal kritischer zijn in de toekomst, sneller twee keer nadenken vooraleer ik een oordeel vel." (bron: het mooiste CSL-moment. University.be)

FASE 4: Demonstratie-en viermoment

- Leerlingen delen en vertellen ‘*hun verhaal*’ aan de hand van hun portfolio
- Leerlingen krijgen de indruk hebben dat hun activiteit *ertoe doet*
- Viermoment met een beloning/erkenning voor de leerling (creativiteit leerkrachten)

FASE 4: demonstratie-en viermoment

“Waar mensen om elkaar geven,
Bekommerd zijn om elkaars welzijn
Het voor elkaar opnemen,
Daar zijn mensen gezien en tellen ze mee.
Spontaan, gewoon onder elkaar
thuis, in de jeugdbeweging,
Op school, tussen vrienden...
Ook in het ziekenhuis,
Woon-zorgcentrum ...

de kwaliteit van de samenleving kan gemeten
worden aan de mate waarin ze zorg draagt voor
haar zwakste schakels”(Leeftocht)

Voorbeeld van viermoment (Benedictuspoort Gent)

VRAGEN?

